

KİTLELER PSİKOLOJİSİ

Gustave Le Bon

BİRİNCİ KİTAP

KALABALIKLARIN RUHU

Birinci Bölüm

Kitlelerin Genel Ayırıcı Nitelikleri

Zihni Birliklerin Psikolojik Kanunu

Bir psikolojik kitlenin en çok göze çarpan özelliği şudur: Kitleyi meydana getiren bireyler kimler olursa olsun; yaşama tarzları, iş-güçleri, karakterleri yahut zekâları ister benzer, ister ayrı olsun, kalabalık haline gelmiş olmaları onlara bir tür kollektif ruh aşılardır. Bu ruh onları, her biri tek başına, ayrı ayrı buldukları halde duyacaklarından, düşüneceklerinden ve yapacaklarından tamamıyla başka hissettirir, düşündürür ve yaptırır. Bazı düşünceler, bazı duygular ancak kitle halinde bulunan bireylerde ortaya çıkar veya eyleme dönüşür. Psikolojik kitle, bir an için birbirleriyle kaynaşmış, türdeş olmayan (heterojen) unsurlardan toplanma geçici bir yaratık gibidir. Tıpkı, canlı bir vücudun hücrelerinin bir araya gelerek, bu hücrelerden her birinin sahip olduğu özelliklerden çok farklı nitelikler kazanmış bir varlık oluşturmaları gibi.

Milletin ruhunu teşkil eden şuuraltı unsurlarının etkisiyledir ki, bir ırkın bütün fertleri birbirine benzerler. Bir milletin bireylerini birbirinden ayırt ettiren şey, terbiye ve istisnai bir genetik eseri olan, şuurulu sebeplerdir. Zekâları bakımından birbirine hiç benzemeyen insanlar, bazı defa aynı içgüdülere, aynı ihtiraslara, aynı duygulara sahip olurlar. Din, politika, ahlak, sevgi, nefret v.s. gibi duygu sahasına giren şeylerde, yüksek insanlar, bayağı bireylerin düzeyine pek nadir hallerde düşerler. Tanınmış bir matematikçi ile ayakkabıcı arasında entellektüel oranla bir uçurum bulunabilir, fakat karakter ve inançlar bakımından fark ya hiç yoktur veya pek azdır. S.23

İşte şuuraltı tarafından idare edilen ve bir milletin normal bireylerinin çoğunluğunun hemen aynı derecede sahip olduğu bu genel karakter özellikleridir ki, kitlelerde ortak hale gelen nitelikleri oluşturur. Kollektif şuur içerisinde, bireylerin akli kabiliyetleri ve şahsiyetleri silinir. Aynı türden olmayan (heterogene), türdeş olanın (homogene) içinde boğulur, kaybolur ve böylece şuuraltı özellikleri hâkim duruma gelir. |

Kitlelerin özel niteliklerinin, karakterlerinin oluşumunda çeşitli sebepler vardır. Bunların birincisi şudur ki, kitle içinde bulunan birey, sadece çokluğun, sayı fazlalığının verdiği bir duygu ile tek başına olduğu vakit frenleyebileceği içgüdüleri-ne, kendisini terk etmek suretiyle yenilmez bir güç kazanır. Kitleler isimsiz (anonim) ve dolayısıyla sorumsuz oldukları için, bireyleri daima, her yerde kontrol edici rol oynayan sorumluluk duygularından tamamen uzaklaştırırlar ve onları içgüdülerine daha kolayca teslim ederler.

Bir ikinci sebep olan zihinsel yayılma (contagion) de kitlelere özgü olan vasıfların meydana gelmesine sebep olur ve bu zihinsel yayılma aynı zamanda bunlara bir yön verir. Zihinsel yayılma olayı, gözlenmesi çok kolay fakat henüz içeriği izah edilmemiş olan, biraz sonra üzerinde duracağımız, uyutucu (hypnotique) sınıftan bir olaydır. Bir toplulukta her duygu, her davranış, yayılmacı özelliğe sahiptir. Hem o derece yayılmacıdır ki, birey, kişisel çıkarını topluluğun çıkarına kolayca feda eder. Bu fedakârlık hali aslında insanın doğasına ters olmakla beraber ancak bir kitleye dahil buldukça meydana çıkan bir fenomenidir.

Bir üçüncü ve daha önemli sebep de, kitle psikolojisi, kitle içindeki bireylerde, yalnız haldeki bireylerin karakterlerine nispetle pek zıt karakterler ortaya çıkarır. Zaten yukarıda bahsettiğim yayılmanın bir sonucundan başka bir şey olmayan, telkine yatkın olmaktan (suggestibilite) bahsetmek istiyorum.

Bu olayı iyi anlamak için fizyolojinin bazı yeni keşiflerini göz önünde bulundurmalıdır. Bugün şunu biliyoruz: Bir birey öyle bir hale konulabilir ki, şuurlu şahsiyetini kaybederek, bu kişiliği kaybettiren operatörün bütün telkinlerine itaat ederek, kendisinin bütün karakter ve alışkanlıklarına zıt davranışlarda bulunur. Dikkatli müşahedelerle sabit olmuştur ki, bir müddet faal bir kitle içinde bulunan kimse- bu kitleden yayılan telkinlerin tesiriyle yahut henüz bilinmeyen başka sebeplerle çok geçmeden kendisini uyutan (hypnotiseur) kimsenin elleri arasında uyuyan şahsın düştüğü gibi büyülenmiş (fascinaton) bir hale düşer.

Bu halde, bir kitleye mensup olması yüzünden insan, uygarlık merdiveninden bir basamak aşağı iner. Yalnız bulunduğu zaman terbiyeli, aydın bir kimse iken, kitle halinde ise içgüdüleriyle hareket eden bir mahlûk, yani bir vahşidir. İlkel bir adamın kendiliğinden (spontane) davranışına, şiddetine, merhametsizliğine, heyecanlarına ve kahramanlıklarına sahiptir. Kelimelerle, tanımlamalarla kolay etki altında kalmak, en açık çıkarlarını ayakaltına alabilecek davranışlara sürüklenebilmek yönüyle de, kitleye mensup olan bireyler ilkel insanlara yaklaşırlar. Kitle içindeki birey, rüzgârın istediği gibi kaldırdığı kum taneleri arasında, bir tek kum tanesidir.

Bu yönüyledir ki, üyelerden her birinin ayrı ayrı şahsen uygun bulmayacağı hükümler veren jüriler; üyelerden her birinin ayrı ayrı reddedeceği kanunları kabul eden millet meclisleri

görülmüştür. Ayrı ayrı alındıkları takdirde Konvansiyonun adamları barışsever burjuvalardı. Meclis halinde toplanınca, bazı öncülerin tesiri altında, en açık şekilde masum olan kimseleri giyotine göndermekte gecikmediler ve bütün çıkarlarına aykırı olarak, dokunulmazlık haklarından vazgeçerek, kendi kendilerini kırıp geçirdiler.

İkinci Bölüm

Kitlelerin Duyguları ve Ahlakı

Kitlelerin Tahrik Edilmeye Yatkınlığı, Hareketliliği ve Öfkesi

Esas niteliklerinden bahsederken söyledik; kitleler neredeyse tamamen şuuraltı tarafından idare edilir. Eylemleri akıldan ziyade rastgeleliğin nüfuzu altındadır. Uygulamalar bakımından eylemleri kusursuz olabilir, fakat bunları beyin idare etmediğinden, birey, tahriklerin tesadüflerine göre hareket eder. Bütün dıştan gelen tesirlerin oyuncağı olan kitle, bunların ardi arası kesilmeyen değışmelerine maruz kalır. Dolayısıyla, aldığı etkilerin ve zorlamaların esiridir. Kendi başına bulunan birey dahi, kitle halinde bulunan bireyin tâbi olduğı tahriklere maruz kalabilir, fakat akılı, bu tahriklere boyun eğmenin sakıncalarını kendisine gösterdiğinden, bunlara baş eğmez. Fizyolojik deyimle, bunu, yalnız olan birey, reflekslerine hakim olmak yeteneğine sahip olduğı halde kitle bu yetenekten mahrumdur, diyerek tarif edebiliriz.

Kitlelerin Telkine Yatkınlığı ve Çabuk İnanırlığı (Safdillığı)

Kitleler arasında kolayca kabul gören hikâyelerin ortaya çıkması tamamıyla bir safdillik eseri değıildir. Bu, bir yerde toplanmış bireylerin hayal dünyasındaki olayların hayret verici şekilde çarpıtılmasının neticesidir de. Kitle tarafından açıkça görülen bir olay, çok geçmeden şekli değıişmiş bambaşka bir olay haline gelir; kitle hayallerle düşünür. Uyanan ilk hayal de kendisi ile hiçbir mantıksal bağlantısı olmayan başka birtakım hayaller yaratır. Herhangi bir olayın hatırlatılmasıyla "zihnimizde doğan düşünce zincirini göz önüne getirirsek, bu durumu kolayca anlarız. Akıl ve muhakeme, böyle hayallerin bağlantısız olduğunu bireye gösterir, fakat kitle bunu görmez. Değıştirici, dönüştürücü hayal gücünün olaya eklediğı şeyi de olay ile karıştırır. Sübjektifi objektiften ayırmaktan aciz olduğı için, zihninde uyanan - çoğı defa görülen olay ile hiçbir bağlantısı bulunmayan- hayalleri gerçek diye kabul eder.

Kitleyi oluşturan bireylerin zihinsel düzeyindeki üstünlük bu prensibi bozmaz. Cahil ve aydın, kitle içinde bulduklarında, olayları objektif olarak gözleme bakımından aynı düzeye inerler. Zihinsel olarak yüksek düzeyde olmanın önemi yoktur.

Bu tez paradoksal görülebilir. Bunu kanıtlamak için birçok tarihî olayı burada tekrar etmek gerekir ve buna ciltler yeterli gelmez.

Kitlelerin Ahlâklılığı / Moralite

Ahlâklılığa bazı sosyal normlara saygı ve bencil eğilimlere devamlı bir baskı anlamım verirsek; kitlelerin ahlâklılığa yatkın olmayacak derecede eğilimlerin etkisinde ve kararsız oldukları açıkça görülür. Fakat bu kavrama, feragat, sadâkat, çıkarıcı olmamak, hakseverlik gibi bazı niteliklerin geçici olarak ortaya çıkması anlamını verirsek, bilakis, kitleler kimi zaman yüksek bir ahlâka yatkındır, diyebiliriz.

Kitleler üzerinde incelemelerde bulunan psikologlar onların yalnız cinayete dair fiillerini ele almışlar ve sıkça gerçekleşen bu hallere bakarak, düşük bir ahlâk düzeyinde buldukları kanısına varmışlardır.

Şüphesiz ki, kitleler çoğu kez aşağı bir ahlâk seviyesinde bulduklarını göstermişlerdir. Fakat bu neden böyledir? Çünkü, tahrip edici gaddarlık içgüdüleri, her birimizin ruhunda uyuyan, ilkel devirlerin kalıntılarıdır. Tek başına birey için bu içgüdüleri tatmin etmek tehlikeli olur. Halbuki bireyin sorumsuz ve cezasız kalacağından emin bulunduğu bir kitleye karışması, kendisine bu içgüdülere uymak için bütün serbestlikleri verir. Bu tahrip edici içgüdülerimizi kendi cinslerimiz üzerinde uygulayamadığımız zaman, onları hayvanlara yönelterek teskine çalışıyoruz. Av merakı ve kitlelerin gaddarlığı aynı kaynaktan çıkar. Savunmasız bir zavallıyı parçalarken, kitleler alçakça bir gaddarlık gösterirler. Fakat bu gaddarlık, bir filozofun gözünde, köpeklerinin zavallı bir ceylanı nasıl parçaladığını seyretmekten zevk alan avcılarının alçak gaddarlığının yakın akrabasıdır.

Üçüncü Bölüm

Kitlelerin Düşünceleri, Muhakemeleri, Hayal Güçleri

Kitlelerin Düşünceleri

Kitlelerin ruhunda yerleşmek için düşüncelerin uzun bir süreye gereksinim duydukları gibi, bu ruhtan atılabilmesi için de aynı uzunlukta bir süre geçmesi gerekir. Kitleler, düşünce bakımından âlim ve filozoflara göre işte bu bakımdan nesillerce geridirler. Bugün bütün devlet adamları biraz önce sözü edilen esas düşüncelerin taşıdığı hataları bilirler, fakat bu düşüncelerin nüfuz kabiliyeti henüz fazla olduğundan, gerçek olduğuna artık inanmadıkları prensiplerle hükümeti yürütmeye devam ederler.

Kitlelerin Muhakemeleri

Aralarında yalnızca görünürde münasebetler bulunan birbirine benzemeyen şeylerin birleştirilmesi ve bu şeylerden doğrudan doğruya genel sonuçlar çıkarılması, kollektif mantığın ayırıcı vasıflarındandır. Kitlelere hitap etmesini bilen hatipler, bu tarz çağrışımları kullanır ve sadece bunlar kuvvetli şekilde tesir ederler. Kuvvetli bir muhakemeler zinciri kitle için anlaşılabilir olur, bunun içindir ki, kitleler muhakeme edemezler, yahut yanlış muhakeme ederler ve muhakeme ile tesir altına alınamazlar. Dinleyenler üzerinde büyük bir tesir yapmış olan bazı nutukların metninde görülen zayıflık insanı hayrete düşürür, fakat unutulur ki, bu nutuklar filozoflar tarafından okunmak için değil, kalabalıkları harekete getirmek için, onları sürüklemek için hazırlanmıştır. Kitlelerle sıkı temaslarda bulunan hatip, onlara tesir etmek için birtakım hayalleri canlandırmasını iyi bilir. Eğer bunda başarı göstermiş ise maksat hasıl olmuş demektir. Koca bir cilt teşkil edecek uzun bir nutuk, hitap edilen zihinleri etki altında bırakmayı başaran birkaç kısa cümleden daha kıymetli değildir.

Kitlelerin Hayal Gücü

Kitlelerin hayal gücü, muhakemenin ve aklın kontrolünden uzak bulunduğu için etki altında bırakılmaya müsaittir. Zihinlerinde, bir şahsiyetin, bir olayın, bir kazanın tesiriyle doğan hayaller, hemen hemen gerçek şeyler kadar canlılık gösterir. Kitleler, bir dereceye kadar, uyuyan bir insana benzerler. Uykuda muhakeme kabiliyeti durduğundan, zihinde birtakım hayallerin yerleşmesi çok kolay olur; fakat bu hayalleri muhakemenin kontrolü altına almak mümkün olunca derhal kaybolurlar. Kitleler düşünmeye ve muhakeme etmeye muktedir olmadıklarından, aklın kabul edemeyeceği bir halin gerçekleşemeyeceğini kabul etmezler. Halbuki bu gibi haller genellikle en fazla göze çarpar ve tesir ederler. |

İşte bunun içindir ki, olayların fevkalade güzel ve efsaneye benzeyen tarafları daima onlar üzerinde etkili olur. Mucizeler ve efsaneler, gerçekte, uygarlıkların asıl destekleridir. Görünüşler ve gösterişler tarihte gerçeklerden daha fazla bir rol oynamıştır. Gerçek olmayan gerçek olana üstün gelmiştir.

Devlet Şurası'nda Napolyon şöyle diyordu:

“Vendee harbini kendimi Katolik yaparak kazandım, kendimi Müslüman gösterdikten sonra Mısır'da yerleştim, kendimi Papa'nın nüfuzunu yaymaya taraftar (ultramontain) göstererek İtalya'da papazları elde ettim. Eğer Yahudi bir kavme hükmetseydim Süleyman'ın mabedini yeniden inşa ederdim.”

İKİNCİ KİTAP
KİTLELERİN DÜŞÜNCELERİ VE İNANÇLARI
Birinci Bölüm
Kitlelerin Düşünce ve İnançlarının Uzak Faktörleri

Biyolojik olaylarda olduğu gibi toplumsal olaylarda da en güçlü etkenlerden biri zamandır. Zaman en büyük yaratıcı ve en kuvvetli tahripçidir: Kum taneleriyle dağları yapan ve jeolojik zamanların karanlık hücrelerini insanlık düzeyine kadar yükselten odur. Herhangi bir olayı değişikliğe uğratmak için yüzyılları işe karıştırmak yeter. Önünde sonsuz bir zaman bulunacak olan bir karıncanın Monblan dağı dümdüz edeceği sözü çok doğru söylenmiştir.

Zaman, kitlelerin düşünce ve inançlarını, yani bunların filizleneceği zemini hazırlar. Bundan şu sonuca varırız ki, bir devirde gerçekleşen düşünceler, diğer bir devirde artık gerçekleşemez. Zaman, bir devirde düşüncelerin doğmasına etken olan, inanç ve düşüncelerin yığıldığı büyük birikimi bünyesinde toplar. Bu düşünceler gelişigüzel ve kendi kendine gelişmezler, kökleri uzun bir geçmişe uzanır. Çiçeklendikleri vakit de, zaman, bunların açılmasını hazırlamış bulunur. Bu düşüncelerin nasıl doğduklarını anlamak için daima gerilere doğru bakmak lazımdır. Bu düşünceler geçmişin evlatları, geleceğin anneleri ve her an, zamanın köleleridir.

Böyle olunca, zaman bizim gerçek hâkimimizdir ve her şeyin değiştiğini görmek için zamanı kendi hareketi haline bırakmak yeter. Bugün kitlelerin tehdit edici eğilimlerinden ve çıkarmaları muhtemel kargaşalardan ve tahriplerden korkuyoruz. Zaman, bozulan dengeleri yalnız başına tekrar yerine getirmeyi taahhüt eder. M. Livisse haklı olarak şöyle der:

“Hiçbir rejim, hiçbir yönetim bir günde kurulamaz. Siyasi ve sosyal kurumlar, inşası yüzyıllar isteyen eserlerdir. Derebeylik, kendisine özgü esasları bulmadan önce şekilsiz ve başıboş bir halde yüzyıllarca yaşadı. Mutlak hükümdarlıklar bile, düzenli hükümet vasıtaları bulunmadan önce yüzyıllarca yaşadı ve bu bekleyiş dönemlerinde büyük kargaşalar meydana geldi.”

Siyasi ve Sosval Sorunlar

Bir millet, gözünün veya saçlarının rengini kendisi seçmediği gibi, kuramlarını da istediği tarzda seçemez. Kurumlar ve hükümetler, milletin birikmiş kültürünü temsil ederler. Onlar bir devir yaratmak şöyle dursun, kendileri bir devir tarafından yaratılmışlardır. Bir millet geçici heveslerine göre değil, karakterinin gerektirdiği gibi yönetilir. Bir siyasi yönetim kurabilmek için de yine yüzyıllar gereklidir. Kuramların kendilerine özgü erdemleri yoktur, onlar kendi

başlarına ne iyi, ne de kötüdürler. Belli bir zamanda belli bir millet için iyi olan kurumlar, başka bir millet için kötü olabilirler.

Böyle olunca, bir millet, kendi kuramlarını kökünden değiştirme gücüne sahip değildir. Şüphesiz ki, şiddetli ihtilâller pahasına kuramların ismi değiştirilebilir; fakat esasları değiştirilemez. İsimler boş etiketlerdir ki, eşyanın gerçek kıymetiyle ilgili olan tarihinin hesaba katacağı şeyler değildir, işte bundandır ki, monarşik bir yönetim altında olduğu halde dünyanın en demokrat ülkesi İngiltere'dir. Halbuki cumhuriyetçi anayasalarla yönetilen Güney Amerika ülkeleri en ağır baskılar altında ezilmektedirler. Milletlerin geleceğini hükümetler değil, kendi karakterleri tayin eder. Bu nedenle, anayasalar yapmakla vakit kaybetmek çocukça bir iştir ve boşuna zevzekliktir. Zaman ve ihtiyaçlar kendi hallerine bırakıldıkları takdirde anayasayı hazırlama görevini üzerlerine alırlar.

Buraya kadar söylediklerimizden çıkan neticeye göre, kitlelerin ruhuna derin bir şekilde etki edebilmek için vasıtayı kurumlarda aramamalıdır. Amerika Birleşik Devletleri gibi bazı ülkeler, demokrat nitelik altında hayrete değer bir ilerleme gösterir, Güney Amerika Cumhuriyetleri gibi diğer bazı ülkeler ise, aynı kurumlara birlikte en acıklı kargaşalar ortasında sürünür. Bu kurumlar, ötekilerin büyüklüğüne olduğu kadar berikilerin çöküntülerine de yabancıdır. Milletler her zaman karakterlerine uygun tarzda yönetilirler. Bu karakter üzerine tamamiyle uymayan bütün kurumlar, ödünç bir elbise altında geçici bir kıyafet değiştirmektir. Şüphesizdir ki, kendilerine mutluluk sağlamak için doğaüstü bir güce sahip olduğu sanılan bu kurumlar kabul ettirmek amacıyla kanlı savaşlar yapılmıştır ve daha da yapılacaktır. Böyle olunca bir bakıma denebilir ki, bu gibi ayaklanmalara sebep oldukları için kurumlar kitlelerin ruhu üzerine etki etmektedir. Fakat biliriz ki, gerçekte galip gelsin veya yenilsin, bizzat kurumlar hiçbir erdeme sahip değildir. Bu nedenle, kurumların fethi peşinde koşmak, hayalleri kovalamaktan başka bir şey değildir.

Öğretim ve Eğitim

Kitapların zoruyla bu diplomalıları üreten devlet, bunlardan çok az bir kısmını kullanıyor, kalanını zorunlu olarak devlet memurluğundan mahrum bırakıyor. Devlet birinci kısma dahil olanları beslemeye ve ikinci kısımları da kendisine düşman etmeye mecbur oluyor! Toplumsal piramidin yukarisından aşağısına doğru bütün meslekleri, diplomalıların heybetli kalabalığı kuşatmaktadır. Bir tüccar, sömürgelerde kendisini temsil etmeye gidecek bir vekili zorlukla bulabilir. Halbuki en küçük resmî memurluklara binlerce istekli bulunmaktadır. Fransa'nın yalnız Sein şehrinde işsiz yirmi bin erkek ve kadın öğretmen vardır ki, tarlalardan, atölyelerden kaçarak, yaşamak için devlet kapısına başvurumaktadırlar. Göreve alınanların sayısı az olduğundan, memnun olmayanların oranı çok fazladır. Bunlar, elebaşısı kim ve gittiği maksat

her ne olursa olsun, isyana hazırdırlar. Pratikte hiçbir işe yaramayan bilgiler kazanmak, insanı âsi yapan en emin yoldur.

Eğer bu kadar bilginin üstünkörü kazanılması, bu kadar ders kitabının çok iyi ezberlenmesi zekâ seviyesini yükseltse idi, memnun olmayanlardan başka bir şey yetiştirmemesine rağmen, belki klasik Latin eğitiminin bütün mahzurları hoş görülebilirdi. Fakat gerçekten bu netice elde edilebiliyor mu? Hayır. Hayatta başarılı olmanın temel esasları, sağlam bir düşünce yapısı, tecrübe, teşebbüs ve karakterdir. Bunlar ise kitaplardan öğrenilmez. Kitaplar gereği halinde başvurulmaya yarar sözlüklerdir ki, orada yazılı uzun parçaları kafaya doldurmak, boşuna bir gayrettir. Klasik eğitim için hiç de mümkün olmayacak derecede mesleki eğitim zekayı nasıl geliştirebilir? Bunu Tain şu satırlarında çok iyi belirtiyor:

“Düşünceler ancak doğal çevrelerinde oluşur. Düşünce tohumlarının serpilmesini temin eden şey; genç insanın her gün atölyede, madende, mahkemede, yazıhanede, gemi tezgâhı üzerinde; hastanede veya aletlerin, işçilerin çalışmanın, iyi veya kötü yapılmış, kârlı veya zararlı işlerin manzarası karşısında, aldığı sayısız duygusal izlenimlerdir. Ve işte: Gözlerin, kulakların, ellerin ve hatta burnun aldığı küçük duyumlardır ki, irade dışında, kendiliğinden birikerek, er veya geç ona yeni bir şey hazırlama, sadeleştirme, ekonomi, ıslah veya icat gibi yetenekleri hazırlar. Bütün bu kıymetli temaslardan, temsillerden, en lüzumlu unsurlardan, verimli yaşlarındaki her genç Fransız mahrumdur. Yedi sekiz yıl devamlı olarak, doğrudan doğruya kişisel tecrübeden, eşyaya, kişilere ve bunların türlü şekillerde idaresine ait önemli bilgiler verebilecek bir tecrübeden uzak, bir okulda hapis hayatı yaşar.”

"... Bunların onda dokuzu zamanlarını, emeklerini, ömürlerini, en fazla verimli olabilecek birçok yıllarını kaybetmişlerdir: Önce sınavlara girenlerin - sınıftan dönenlerin denek istiyorum- yarısı veya üçte ikisini hesap ediniz. Sonra sınıf geçenleri, diploma alanları ve bunların arasında da yarısını yahut üçte ikisini -yani kafaları yorgun olanları- hesaplayınız. Filan gün falan sandalye üzerinde veya bir yazı tahtasının önünde, iki saat içinde bir bilim heyeti huzurunda bütün insanlığın bilgilerini onlardan istemek ne demektir? Bu gençler, o gün iki saat esnasında böyle bir isteğe cevap vermişlerdir; fakat bir süre sonra bunlar artık o gençler değillerdir. Yeniden sınav veremezler. Onların çok çeşitli ve ağır olan bilgileri zihinlerinden çıkmış, zihnin verimli özü kurumuştur. Ortaya bir yetişmiş adam çıkmıştır, ama bu adam bitmiştir de... Bu adam bir işe yerleşir, evlenir ve bir kısır döngü içinde yaşaması razı olur. Görevinin başına geçer ve dürüst bir halde çalışır, işte o kadar. İşte ortalama ürün budur, gelir gideri karşılamaz, imdi İngiltere’de veya Amerika’da ve 1789’dan önce Fransa’da bu tarz eğitimin aksi uygulanıyordu. Elde edilen ürün ya masrafa denkti veya ondan fazlaydı.”

“Hastanede, madende, fabrikada, bir mimar veya hakimin yanında çok genç yaşta çalışmaya başlayan öğrenci; bizde, bir avukat kâtabinin yazıhanedeki, bir ressam çırağının resim atölyesindeki stajına benzer çalışma yapar. İşe girmeden önce, sonradan yapacağı gözlemleri birleştirmeye hazır bilgi donanımına sahip olmak üzere, bazı genel ve kısaltılmış derslere devam edebilmiştir. Bununla beraber, her gün edindiği deneyimleri sırasıyla düzenlemek ve birleştirmek için serbest saatlerde devam edebileceği bazı teknik dersler de bulunur. Böyle bir düzen altında, öğrencinin yetenekleri oranında ve şimdiden uyum sağlamak istediği ilerdeki görevinin gerektirdiği yönde pratiği de artar ve gelişir. İngiltere'de ve Amerika'daki gençler, kendisinde taşıdığı her imkânı bu şekilde yine kendisine yararlı bir hale getirir. Yirmi beş yaşından itibaren de, daha önce temel bilgilere ve sermayeye sahip ise, yalnız faydalı bir iş gören değil, bir müteşebbis de olur; yani bir makinede parça değil, bizzat motor olur. ,

“Bunun aksi olan metodun hâkim olduğu ve her neslin günden güne Çinlileştiği Fransa'da, kaybedilen güçlerin top parça değil, bizzat motor ölür.”

“Bunun aksi olan metodun hâkim olduğu ve her neslin günden güne Çinlileştiği Fransa'da, kaybedilen güçlerin toplamı çok büyüktür.” ’

Büyük filozof, bizim Latin eğitimimizle hayat arasındaki gittikçe artan farklılığı görerek şu sonuca varıyor:

“Küçüklük, çocukluk ve gençlik yaşlarına özgü öğretim ve eğitimin üç aşamasında, kitaplar yoluyla sıralar üzerinde, teorik ve okulcu (scoiaire) hazırlıklar yalnız sınav için, sınıf geçmek için, diploma almak için uzatılmış ve çoğaltılmıştır. En kötü araçlarla doğaya aykırı ve topluma zıt bir rejim, pratik öğrenim gecikmesiyle, gece yatılı hayatıyla ve gereksiz şişirmelerle, zihin yormalarla devam etmiştir. Yetişmiş bir adamın yapacağı görevleri dikkate almaksızın; bir süre sonra gencin içine düşeceği maddi ve sosyal çevreleri düşünmeksizin ve kendini savunmak, ayakta durabilmek için önceden hazırlanmayı, silahlanmayı, olgunlaşmayı, gerektiren bir hayat kavgasını hesaba katmaksızın; bu türlü bir eğitim sistemi devam etmiştir. En fazla önem verilmesi gereken hazırlanma sürecinde akim, iradenin ve sınırların sağlamlığını kazandıran bilgileri bizim okullarımız öğrencilere veremiyor. Tam tersine olarak, genci gelecek için gerekli niteliklere sahip kılacağı yerde, bunlardan uzaklaştırıyor. Bu sebeple gencin geçim hayatına girmesi ve iş hayatına atılmasıyla birlikte onun bir süre bocalamasına ve sendelemesine yol açılmış oluyor. Bu hallerden ezilmiş ve uzun zaman kırgın bir durumda yaşayan genç için hayat sert ve tehlikeli bir imtihan olur. Ruhsal ve zihinsel denge böyle bir sınavda bozulur ve bir daha da düzelmeme tehlikesi taşır. Bu şekilde, birdenbire tam bir hayal kırıklığı ortaya çıkmıştır; bu aldanma ve yanlış gidişlerin cezası fazla ağır olmuştur.”

Yukarıdaki açıklamalarımız bizi kitle psikolojisinden uzaklaştırmış mıdır? Elbette hayır. Kitlelerin ruhunda filizlenmiş ve yarın çiçek açacak olan düşünceleri, inançları anlamak için zeminin nasıl hazırlanmış olduğunu bilmemiz gerekir. Bir ülkenin gençliği üzerinde uygulanan eğitim metodu, o ülkenin geleceğini önceden görmeye yardım eder. Bugünün nesline verilen öğretim ve eğitim en karamsar tahminleri doğrulamaktadır. Kitlelerin ruhu, kısmen eğitim ve öğretim ile iyileşir veya bozular. Bu nedenle, şimdiki sistemin kitle ruhunu nasıl oluşturduğunu, ona nasıl bir şekil verdiğini, kayıtsızlar ve tarafsızlar kitlesinin yavaş yavaş ham hayalciler ve nutuk atıcıların ardınca gitmeye hazır büyük bir hoşnutsuzlar ordusu haline geldiğini göstermek gerekiyordu. Bugünkü okul, hoşnutsuzlar ve anarşistler yetiştiriyor ve Latin toplumları için çöküş saatlerini hazırlıyor.

İkinci Bölüm

Kitlelerin Düşüncelerine Doğrudan Etki Eden Faktörler

Hayaller, Kelimler, Formüller

Kelimelerin gücü o kadar büyüktür ki, en iğrenç şeyleri kabul ettirmek için iyi seçilmiş kelimeler maksadı temin eder. Tain'in pek doğru olarak dediği gibi, "Jakobenler o zaman halkın çok tuttuğu özgürlük ve kardeşlik kelimelerinden faydalanarak Dahomey'e layık bir baskı, engizisyon mahkemesi gibi bir mahkeme, eski Meksikalı'larınkine benzer insan mezbahaları kurdular. Hükümet idare edenlerin, avukatlar gibi kelimeleri kullanma sanatını iyi bilmesi gerekir. Bu ise güç bir sanattır, çünkü aynı kelimeler çeşitli sosyal sınıflar için başka anlamlar ifade ederler. Toplumun çeşitli sınıfları görünürde aynı kelimeleri kullanırlar, fakat konuştukları lisan aynı değildir.

Aslına bakılırsa, bu kelimeler Latin ve Anglo-Sakson ruhlarında birbirine tamamıyla zıt düşünceler ve hayaller ifade ederler. Latinlerde demokrasi kelimesi, bireyin irade ve teşebbüsünün devletin iradesi ve teşebbüsü karşısında silinmesi anlamına gelir. Devlet daha çok yönetmek, her şeyi merkezileştirmek, kontrol altına almak ve üretmekle görevlidir. İstisnasız olarak bütün partiler, radikaller, sosyalistler, monarşistler hep ondan yardım beklerler. Anglo-Sakson'larda ve özellikle Amerika'da aynı demokrasi kelimesi; iradenin ve bireyin serbestçe gelişmesi anlamında kullanılır ve polis, ordu ve diplomatik ilişkiler dışında hiçbir şeyin -eğitim de dahil- devlete bırakılmamasını, devletin aradan çekilmesini ifade eder.

Vehimler, Hayaller

Uygarlıkların doğuşundan beri milletler çeşitli vehimlerin etkisi altında kalmışlardır. Felsefi ve toplumsal olan bu vehimler, yerküre üzerinde birbiri ardınca meydana gelmiş bulunan bütün uygarlıklara hakim durumdadırlar.

Bütün gelişmesine rağmen felsefe, toplumları kendisine bağlayacak hiçbir ideal takdim edememiştir. İnsanlığın gelişiminin en büyük etkeni her zaman gerçek olmamış, tersine hurafeler (bâtıl) olmuştur.

Toplumsal vehimler, geçmiş zamanların bütün harabeler yığını üzerinde hüküm sürer, gelecek dahi onlarıdır. Kitleler hiçbir zaman gerçeğe susamamıştın Hoşlarına gitmeyen açık deliller karşısında, bâtıl eğer kendilerini çekerse, bâtılı ilahlaştırarak delillere yüz çevirmeyi daha üstün bulurlar. Onları hayallere çekmesini bilenler onlara hakim olurlar ve hülyalarını ortadan kaldıranlar da onların kurbanı olurlar.

Tecrübe

Bir hakikati kitlelerin ruhuna sağlam olarak yerleştirmek ve tehlikeli vehimleri yıkmak için biricik usûl, tecrübedir. Tecrübe, geniş ölçüde eylem alanına çıkmak ve sık sık tekrar edilmek durumundadır. Bir nesil tarafından yaşanan tecrübeler, çoğu defa gelecek nesiller için faydasızdır. Bu sebeptendir ki, kanıtlamaya yarayacak tarihi deliller işe yaramaz olur. Bunların bir tek faydası, bazı etkiler oluşturmak ve sağlam olarak yerleşen bâtıl bir düşünceyi sarsmayı sağlamak için tecrübelerin çağdan çağa ne kadar çok tekrar edilmesi gerektiğini kanıtlamaktır.

Akıl

Duygularla mücadele edileceği zaman, düşüncenin mutlak âcizliğini yakından görmek için ilkel insanlara kadar inmeye bile gerek yoktur. En basit mantığa aykırı olan bazı hurafelerin uzun asırlar boyunca ne kadar sağlam, yerinden sökülmesi ne kadar güç olduğunu hatırlamak yeter. İnsanlar yüzyıllarca bu hurafelerin altında ezildiler ve bu hurafelerin doğruluklarını tartışabilmek için yeni zamanlara kadar gelmemiz gerekti.

Orta zamanlar ve Rönesans devrinde gerçi aydın kimselerin sayısı çoğaldı; fakat bunların içinde, bu hurafelerin çocukça olan yönlerini görmüş ve şeytanın kötülükleri veya büyücülerin yakılması gereği hakkında kendisinde hafif bir şüphe uyanmış bir kimse bulunmamıştır.

Aklın kitlelere rehber olmamasına üzölmeli midir? Bunu söylemeye cesaret edemeyiz. Şüphesiz akıl, insanlığı uygarlık yoluna sevk etmekte hayallerin ateşli gayreti ve cesareti kadar başarılı olamazdı. Bizi sevk ve idare eden şuuraltında meydana gelen bu hayaller, belki de zorunluydu. Her ırk zihnî bünyesinde geleceğinin kanunlarını taşır ve belki en düşüncesiz hareketlerinde bile önüne geçilmez bir yönelme ile geleceğın bu kanunları tâbi olur. Ulusların, palamudu meşeye çeviren ve kuyruklu yıldızı kendi yörüngesini takibe zorunlu kılan güçler gibi gizli güçlere tâbi oldukları sanılır. Biraz anlayabileceğımız bu güçleri bir ulusun genel gelişme seyirinde araştırmalıdır, yoksa bu gelişimin tek tek görünen olaylarında değil. Eğer yalnız bu tek tek olaylar dikkate alınmış olsaydı, “tarih, birtakım saçma tesadüflerle

yönetiliyor” yanlış düşüncesi doğardı. Galile’li bir doğramacının (Hz. İsa), ikibin yıl esnasında adına en önemli uygarlıklar kurulan bir büyük önder olması pek garip görünürdü. Çöllerden çıkan birkaç Arap bedevinin, eski Yunan ve Roma âleminin en büyük kısmını fethetmesi ve İskender İmparatorluğundan daha büyük bir imparatorluk kurması da ihtimal dışında görünürdü. Bunlar gibi, eski sınıf ve katmanlar üzerine kurulmuş bir Avrupa’da, basit bir topçu teğmeninin bir sürü ulus ve hükümdar üzerinde saltanat sürmeyi başarması da akıl erdirilmez olurdu.

Aklı filozoflara bırakalım ve insanların iradelerine müdahale etmesini akıldan pek fazla istemeyelim. Şimdiye kadar uygarlıkların büyük zemberekleri niteliğindeki şeref, canı feda, dinî inanç, şan ve vatan aşkı gibi duygular, akıl yoluyla değil, çoğu defa akla rağmen hayat bulmuştur.

Üçüncü Bölüm

Kitleleri Yönetenler ve Bunların İnanırma Vasıfları

Kalabalıkların Önderleri

Önder, başlangıçta, sonradan havarisi olacağı düşünce tarafından hipnotize edilmiş bir kimsedir. Düşünce onu o derece sarmıştır ki, onun dışında her şey silinir ve ona zıt düşünceler bâtil ve hurafe olarak görünür. Vehimli düşünceleriyle hipnotize edilmiş olan ve bunları yaymak için engizisyon yöntemlerini uygulayan Robes Pierre gibi... Önderler çoğu defa bir düşünce adamı değil, eylem adamıdır. Onlar yarı aydındırlar. Aydın olmak genellikle tereddüte ve eylemsizliğe yönelttiğinden, tam anlamıyla aydın olamazlar. Önderler, özellikle nevrozlular, yaratılıştan heyecanlı olanlar, deliliğin kenarında dolaşan yarı-deliler arasından çıkarlar. Savundukları düşünce ve takip ettikleri amaç ne kadar abes olursa olsun, onların düşüncelerine karşı her muhakeme hükümsüz kalır.

Hakaret ve saldırı, onları daha ziyade harekete ve heyecana getirmekten başka bir işe yaramaz. Bireysel çıkar, aile, hepsi feda edilmiştir. Kendini korumak düşüncesi bile onlarda kaybolmuştur. O kadar ki, bekledikleri tek ödül çoğu defa şehit olmaktır. İncanın şiddeti, sözlerine büyük bir inandırıcılık kazandırır. Halk, güçlü bir iradeye sahip olan adamı daima dinler. Kitle halinde bulunan bireyler bütün iradelerini kaybettiklerinden, iradeye sahip olan kimseye doğal olarak yönelirler.

İnanç oluşturmak, gerek dinî gerek siyasî, gerek toplum-al inanç oluşturmak, gerek büyük bir işe veya bir kişiye, bir düşünceye inanç oluşturmak... Büyük önderlerin rolü özellik-; budur. İnanç daima, insanın eli altında bulunan güçlerin en büyüklerinden biri olmuştur ve haklı olarak İncil, incanın, ağırları yerlerinden oynatma gücünde olduğunu söyler. Bir inana inanç aşılacak,

onun gücünü on misline çıkarmak demektir. Tarihin büyük olayları, çoğu defa inançlarından başka dayanakları olmayan imanlılar tarafından eylem sahasına çıkarılmıştır. Dünyayı idare eden dinler ve küremizin bir yarısından öteki yarısına kadar genişleyen imparatorluklar, ne edipler, ne filozoflar, ne de şüpheciler (sceptique) tarafından kurulmuştur. Fakat bu gibi örnekler büyük önderlere aittir. Bu önderler, tarihin sayılarını kolayca belirleyemeyeceği kadar enderdir, azdır. Bunlar güçlü insan sarraflarından başlayarak, dumana boğulmuş bir kahvehanede, anlamını kendisinin de anlamadığı; fakat uygulandığı vakit bütün istekleri yerine getireceğinden kesin olarak emin bulunduğu sloganları aralıksız yineleyerek arkadaşlarını büyüleyen, işçilere kadar inen, devamlı bir serinin zirvesini teşkil ederler.

En yükseğinden en aşağısına kadar her toplumsal çevrede insan artık toplum içine girdiği andan itibaren derhal bir önderlik kanununun hükmü altına girer. Bireylerin çoğu, özellikle halk katmanlarına mensup olanlar, kendi ihtisasları dışında açık düşünülmüş bir düşünceye, bir muhakemeye sahip olmadıklarından, kendi kendilerini sevk ve idareden âcizdirler. Önder, onlara rehberlik eder. Okuyucuları için düşünceler imal etmek suretiyle onları düşünme zahmetinden kurtaran, hazır formüllerle dolu yayınlar da gerektiğinde önderlerin yerine geçebilir, fakat bu yetersiz kalır.

Önderlerin Eylem ve Uygulama Araçları

İddia-Tekrar-Yayıma

Her türlü düşünce şeklinden, her tür kanıttan uzak, saf ve sade bir iddia... Kitlelerin ruhuna bir düşünceyi yerleştirmek için en güvenilir yoldur. İddia ne kadar açık ve deliller ne kadar sade ve kanıttan uzak olursa, yargı ve etki de o oranda büyük olur. Bütün çağların din kitapları ve yasaları daima böyle sade iddialar ortaya koymuşlardır. Herhangi bir siyasi davayı savunmaya davet edilen devlet adamları ve ürünlerini reklam ederek her tarafa dağıtan sanayiciler, iddianın değerini iyi bilirler.

Bununla beraber iddianın gerçek bir etki oluşturması için mümkün olduğu kadar aynı sözcüklerle tekrar edilmesi gereklidir. Napolyon, “Biricik ciddi söz sanan tekrardır” demiştir. İddia olunan şey tekrar edilmek suretiyle nihayet kanıtlanmış bir hakikat gibi kabul olunacak derecede ruhlara yerleşir.

En aydın ruhlar üzerinde dahi etki ettiği görülünce, tekrarın kitleler üzerindeki etki derecesi daha iyi anlaşılır. Şurası bir gerçektir ki, tekrar edilen şey nihayet eylemlerimizin hareket dürtülerinin hazırlandığı şuuraltının derinliğine kadar iner, yerleşir. Bir süre sonra, iddianın kimin tarafından ortaya atıldığını unutarak, tekrar edilen o sözlere inanırız. İlânın şaşırtıcı gücü ancak bu şekilde açıklanabilir. En iyi çikolatanın X marka olduğunu yüzlerce kez

okuduğumuzda, bunun birçok defa söylendiğini düşünür ve sonunda okuduklarımızın gerçek olduğu kanısına varırız. Y marka ilacın birçok önemli kimsenin hastalığına iyi geldiği hususunda birçok tanığın onaylamasına bakarak, biz de aynı hastalığa yakalandığımızda Y marka ilacı denemeye kalkışırız. Gazetede filanca adamın kötü, falancanın çok namuslu olduğunu okuya okuya, sonunda bu kimselerin belirtilen nitelikleri taşıdığına inanırız. Şu şartla ki, o gazetenin karşıt düşüncelerini savunan başka bir gazeteyi sık sık okumayalım, İddia ve tekrar, hayatta mücadele edebilmek için en güçlü araçlardır.

“Geçmişin ve karşılıklı taklidin etkisiyle, aynı ülkenin ve çağın insanları birbirlerine o derece benzerler ki, bu iki etkiden kendilerini en fazla kurtarır gibi görünen filozoflar, bilim adamları ve edebiyatçıların düşünce ve üsluplarında aynı aileden geldiklerini belli eden bir hava vardır. Dikkatimizi biraz toplarsak, bunların hangi zamana ait olduklarını kolaylıkla anlayabiliriz. Herhangi bir kimse ile biraz konuşmak, bu kimsenin okuduklarını, uğraş alanlarını ve içinde yaşadığı çevreyi bize tanıtmaya yeter.

Yayıma, yalnız düşünceleri değil, bazı duyumsama tarzlarını da insana kabul ettirecek kadar güçlüdür. Tanhauser gibi bir eseri aşağılaştıran ve birkaç yıl sonra da onu en çok kötüleyenleri bile ona hayran bırakan da yayılmadır.

Düşünceler ve inançlar özellikle sirayet mekanizmasıyla, biraz da muhakeme mekanizmasıyla yayılır. İşçilerin bugünkü anlayış tarzları, meyhanelerde yapılan iddia ve tekrarların yayılması ile yerleşir. Her çağda kitlelerin anlayışlarının birbirinden farklı olmadığını söyleyebiliriz.

Nüfuz (Prestige)

İddia, tekrar ve yayılma vasıtasıyla genişlemiş olan düşünmelerin büyük bir güce ulaşmaları, nüfuz dediğimiz o gizemli gücü kazanmış olmalarındandır. Düşünceler veya insanlar olsun dünyada hâkim olan her şey, bu nüfuz dediğimiz güçle kendilerine itaat edilmesini sağlamışlardır. Bu sözcüğün anlamını herkes anlar; fakat o tanımlanması kolay olmayacak ölçüde çeşitli tarzlarda uygulanır ve kullanılır. Nüfuz sözcüğünde hayranlık, korku gibi duygular saklıdır ve bunlar nüfuzun temelidirler. Fakat, nüfuz bunlarsız da olabilir. Yüzyıllar önce ölen İskender, Sezar, Buda, Muhammed (sav) gibi kimseler bugün dahi büyük bir nüfuza sahiptirler. Öte yandan, örneğin Hindistan’ın yeraltı mâbetlerindeki ejderhaları gibi bizim hayranlık duymadığımız efsaneler de yine büyük bir nüfuza sahip görünmektedirler.

Gerçekte, nüfuz, bir şahsın, bir eserin veya bir inancın ruhumuz üzerinde yaptığı bir nevi hipnotizmadır. Bu hipnotizma bizim bütün eleştiri yeteneğimizi felce uğratar ve ruhumuzu hayret ve saygı hisleriyle doldurur. O zaman meydana gelen duygular, bütün duygular gibi izah

edilmesi güç bir hal alırlar. Bu duygular, ihtimaldir ki manyetize edilen bir şahsın etkisi altına girdiği zaman telkinin verdiği duygu türündendir. Nüfuz, her tür egemenliğin en güçlü vasıtasıdır. Krallar, diktatörler, kadınlar., onuz hiçbir zaman hükmedemezler.

" Nüfuzun çeşitli türlerini başlıca iki şekilde indirerek değerlendirebiliriz: Kazanılan nüfuz, kişisel nüfuz.

Kazanılan nüfuz, ismin, rütbenin, Unvanın, şöhretin verdiği nüfuzdur. Bu tür nüfuz, kişisel nüfuza bağlı değildir. Kişisel nüfuz, bazen şöhretle, servet ve ikbal ile aynı zamanda bulunan veya bunlarla desteklenen, fakat tamamıyla ayrı ve bağımsız bir halde var olabilen kişisel bir etkidir.

Sonradan kazanılan ve yapay olan nüfuz çok daha yaygındır. Bir kimsenin bir mevki sahibi olması, bir serveti bulunması, bazı unvanları taşıması, kişisel değeri ne kadar hiçlik ifade ederse etsin, onu bir nüfuz hâlesiyle sarar. Üniformasını giymiş bir askerın, kırmızı cübbesi içindeki bir hâkimin her zaman bir nüfuzu vardır. Pascal, hâkimler için kırmızı cübbe ve takma saçın gereğini isabetle kaydetmişti. Hâkimler, bunlar olmasa nüfuzlarının büyük bir kısmını kaybederler. En koyu sosyalist bir prensi, bir markiye gördüğü zaman heyecanlanır ve böyle unvanlar bir tüccardan her şeyi dolandırmaya yeter.

Şimdi kişisel nüfuza geliyorum! Kazanılmış nüfuzdan çok farklı olan bu nüfuz, servet, mevki ve unvanla bağlantısı olmayan ayrı bir tarzdır. Bu tarz bir nüfuza sahip kimselerin sayısı oldukça azdır. Bu kimseler, kendilerine denk olanlar da dahil olmak üzere, etrafımı çevreleyen insanlar üzerinde tam bir mıknaatıs etkisi gösterirler. Böyle bir nüfuzun etkisi altında kalanlar, bir yırtıcı hayvanın, kolayca parçalayabileceği terbiyecisine itaat etmesi gibi ona itaat edenler.

Dördüncü Bölüm

Kitlelerin Düşünce ve İnançlarındaki Değişkenliğin Sınırları

Sabit İnançlar

Genel kabul gören yeni bir inanç yerleşinceye kadar bir millet uygarlığının esaslarını değişikliğe uğratar ve o zamana kadar zorunlu olarak anarşi içinde yaşar. Genel inançlar, uygarlıkların en çok ihtiyaç duyduğu dayanaklardır. Onlar, düşüncelere yön verirler. Bu inançlar ancak taze bir iman aşılabilir ve yeni görevler ortaya çıkarırlar. Milletler, genel kabul gören inançlara sahip olmanın yararlarını görmüş ve bunların kaybolmasıyla doğal olarak kendi çökme saatlerinin yaklaştığını anlamışlardır. Roma'ya karşı beslenen tutucu sevgiden kaynaklanan Roma inancı, dünyaya hâkim olmalarını sağlamıştır. Bu inanç ölünce, Roma'nın

da ölmesi mukadder oldu. Roma uygarlığını tahrip eden barbarlar, ancak ortak bir inanca sahip olduklarında birliğe kavuştular ve anarşi halinden sıyrıldılar.

Milletlerin, düşünce ve inançlarını tutuculukla savunmaları sebepsiz değildir. Felsefi açıdan eleştirilmesi mümkün olan bu hoşgörmezlik, milletlerin hayatında bir erdem sayılır. Ortaçağ, bu genel inançları yerleştirmek ve onları korumak amacıyla nice ateş yığınlarında insanları yakmış ve nice kâşifler, mucidler bu ateşten kurtulmalarına rağmen ümitsizlik içinde ölmüşlerdir. Bu inançları savunmak içindir ki, dünyamız pek çok defa alt üst olmuş, milyonlarca insan savaş alanlarında can vermiş ve daha da verecektir.

Dediğimiz gibi, kitlesel bir inancın yeniden kurulması, yerleşmesi büyük zorluklar gerçekleşir; fakat yerleştikten sonra uzun süre yenilmez bir güç güç kazanır. Felsefi açıdan ne kadar yanlış olsa da, en parlak zekâlara bile kendini kabul ettirir.

Yeni bir inanç, kitlelerin ruhunda kök salınca, onların kuramlarına, sanatlarına ve hareket tarzlarına ilham kaynağı olur. O zaman bu inancın ruhlar üzerindeki hâkimiyeti mutlakdır. Yürütmeden sorumlu kişiler ö inancı eylem sahasına koymayı, kanun yapıcılar da onu uygulamayı düşünürler. Filozoflar, artistler, edebiyatçılar onu çeşitli şekiller altında açıklamaya uğraşırlar.

Kitlelerin Değişen Düşünceleri

Yakın zamana kadar, hükümetlerin uygulamaları ve etkisi, yazarlar ve gazeteciler tarafından kontrol altına alınabilirdi. Fakat bugün, yazarlar bütün nüfuzlarını kaybetmişlerdir. Gazeteler ise,-düşünceleri sadece yansıtırlar. Devlet adamlarına gelince, düşünceleri yönetmek şöyle dursun, onları takip etmekten başka bir şey düşünmezler. Düşüncelerden doğan korkular kimi zaman onları dehşete düşürür ve davranışlarının bütün düzeni bozular.

Böyle olunca, kitlelerin düşünceleri gittikçe politikanın en önemli düzenleyicisi oluyor; halk hareketlerinden doğan düşünceler devletlerle antlaşma yapmaya kadar etkili oluyor. Örneğin, bir halk hareketinden doğmuş olan Fransa-Rusya antlaşması gibi...

Düşüncelerin bu genel kısırlığına fazla üzülmeyleyim. Bu gibi durumlar, bir ulusun hayatında çökme belirtileri olsa da, itiraz kabul etmez. Peygamberler, velîler, önderler; tek kelime ile inanmış kimseler, hiç şüphe yok ki inkârcılardan, tenkitçilerden ve kayıtsızlardan daha fazla güce sahiptirler. Fakat unutmayalım ki; kitlelerin bugünkü gücü ile yalnız bir tek düşünce kendini kabul ettirecek düzeyde güç kazanabilseydi, bu düşünce, önünde herkesin boyun eğmeye mecbur kaldığı baskıcı bir güç olurdu. Serbestçe tartışabilme dönemi de uzun bir süre için kapanırdı.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

KİTLELERİN ÇEŞİTLİ KATMANLARININ NİTELİKLERİ VE SİNİFLANDIRILMASI

Birinci Bölüm

Kitlelerin Sınıflandırılması

Türdeş Olmayan Topluluklar

Bu topluluklar (colletivites), karakterlerini yukarda açıkladıklarımızda meslek veya zekâları ne olursa olsun, rastgele bireylerden oluşurlar. Bu eserde kanıtladık ki, kitle halinde bulunan insanların psikolojileri bireysel psikolojiden çok farklı olur ve zekâ da bu farklılaşmadan kendini kurtaramaz. Topluluklarda zekânın hiçbir rol oynamadığını gördük. Bu durumda yalnız şuursuz duygular harekete geçer.

Çeşitli milletlere mensup sayılan aşağı yukarı eşit insanları bir araya getiren topluluklarda çıkarlar görünürde aynı olsa da; hissetme ve düşünme tarzlarında genetik yapının yarattığı farklar hemen ortaya çıkar. Büyük kongrelerde her ülkenin işçi sınıflanmış temsilcilerini birleştirmek için sosyalistler tarafından yapılan teşebbüsler, her zaman en şiddetli bölünmelere sebep olmuştur. Bir kitle gerek aşın ihtilalci gerekse muhafazakâr olsun, isteklerini elde etmek için her zaman devletin müdahalesine başvuracaktır. Daima merkezîyetçi, az çok mutlakîyetçidir. Bir İngiliz veya Amerikalı kitle, aksine, devleti tanımaz ve ancak kişisel teşebbüse başvurur. Bir Fransız kitle eşitliğe, bir İngiliz kitle özgürlüğe önem verir. Milletlerin bu farkları, milletler sayısı kadar kitle türleri meydana getirir.

Türdeş Kitleler

Bunlar üç katmana ayrılır: Mezhepler, kastlar, sınıflar.

Türdeş kitlelerin sıralanmasında mezhepler ve mezhepdaşlar birinci sırayı alır. Aralarındaki bağ yalnızca inançlardan ibaret olan ve kimi kez terbiyeleri, meslekleri, çevreleri oldukça farklı olan bireylerden oluşurlar. Örneğin, dinî ve siyasî mezhepler gibi.

İkinci Bölüm

Cani Denilen Kitleler

Kitlelerin cinayetleri genellikle güçlü bir telkinden sonra meydana gelir ve bu cinayete ortak olan bireyler, bir görevi yerine getirdiklerine inanırlar. Fakat bayağı bir cânî için durum bu

şekilde değildir. Kitleler tarafından yapılan cinayetlerin tarihi bu dediklerimizin doğruluğunu gösterir.

Burada tipik bir örnek olarak Bastille muhafızı De Launay'ın katili ele alınabilir. Bu kalenin ele geçirilmesinden sonra, heyecanlı bir kitle tarafından etrafı çevrilen muhafız her taraftan, tekme, yumruk yiyordu. Onu asmak, kafasını kesmek veya bir atın kuyruğuna bağlayıp çekmek şeklinde teklifler sunuluyordu. Bunu gören adamlardan biri şu teklifte bulundu: Tekme yiyen adam muhafızın kafasını kesmeli. Bu teklif alkışlar arasında kabul edildi.

Yan sersem, işsiz bir aşçı olan bu adam, Bastille'de neler olup bittiğini görme merakı ile buraya gelmişti. Böyle ani bir karar karşısında şaşırılmıştı ama, madem ki insanların düşüncesi bu yöndeydi, 'bu işi yapmak bir vatanseverlik sayılır' diye düşündü. Hatta böyle bir canavarı öldürdükten sonra madalya bile almaya hak kazanacağına o anda inanmıştı. Kendisine uzatılan kılıcı hemen muhafızın boynuna indirdi. Fakat kılıç keskin olmadığından kafayı kopartamadı. Hemen cebinden kara saplı bıçağını çıkardı, (aşçı olması nedeniyle et kesmeyi iyi bildiğinden) ve işini kolayca bitirdi.

Yukarıda gösterilen mekanizma burada açıkça görülüyor. Kollektif olduğu oranda güçlü bulunan bir telkine uymakla yaptığı kötü hareketin beğenilmesi ve halkın onayını alması, insanı yaptığı için en doğru iş olduğuna inandırır. Bu gibi şartlar altında yapılan bir eyleme, yasalar önünde cinayet denir; fakat psikolojik bakımdan böyle bir nitelik verilemez.

Câni denilen kitlelerin genel karakterleri, bütün kitlelerde gördüğümüz karakterlerin tamamıyla aynıdır: Telkine elverişlilik, çabuk inanırlık, hareketlilik, iyi veya kötü duygularda abartma ve aşırılık, bazı ahlâki durumların belirmesi...

Tarihimizin en korkunç hatırasını bırakmış olan kitlelerden birinde, Eylül cânilerinde (septempriseurs) bütün bu karakterleri buluruz. Zaten bu kitle Saint-Barthelemy'yi yapmış olanlarla pek çok benzerlik gösterir. O zamanın hatıralarından almış olduğu ayrıntıları Tain şöyle yazar:

“Mahkumları katlederken hapisaneleri boşaltma emrini kimin verdiği ve bu telkini kimin yaptığı bilinmemektedir. Bunu yapan, muhtemelen Danton olsun, ister bir başkası olsun, bunun önemi yoktur. Bizim için dikkate değer tek olay, katliam yapması emredilen kitlenin almış olduğu güçlü telkin özelliğidir.

Katliamcılar üç yüz kişi kadar vardı ve türdeş olmayan bir kitlenin tipik örneği idi. Meslekten olan birkaç serseri hariç, bu kitlede ayakkabıcılar, çilingirler, perukacılar, duvarcılar, memurlar, komisyoncular gibi çeşitli mesleklere mensup sanatkâr ve esnaf vardı. Yukarıda söz edilen aşçı gibi, aldıkları telkinin etkisi altında vatanî bir görev yaptıklarına iyice

inanmışlardı. Kendilerinin cinayet işleyen kimseler değil, hâkimlik ve cellâtlık görevi yapan insanlar olduklarına inanıyorlardı.

Bütün eylemlerinde, kitle ruhunun ayırd edici niteliği olan bu ilkel mahkemenin türlü şekillerine daima rastlanır. İşte bu yüzdendir ki, 1200 ya da 1500 halk düşmanı boğazlandıktan sonra içlerinden biri çıkıp; diğer cezaevlerinde ihtiyar dilencilerin, serserilerin, gençlerin bulunduğunu ve bunların insanlara hiçbir faydası olmayan hazır yiyciler olduklarını, boş yere beslendiklerini ve bunlardan kurtulmanın daha uygun olacağı düşüncesini ileri sürünce, bu sözlerin etkisi altında kalanlar tarafından düşünce derhal kabul edildi. Bunların içinde bir zehir vericinin dul karısı olan Delarue de bir halk düşmanıydı. “Cezaevinde bulunduğundan çok hiddetlidir, elinden gelse Paris’i ateşe verir...” denildi. Bu düşünce, kitle tarafından yeterli delil olarak görüldü. Ve tutukların hepsi, oniki ile onyediy yaş arasındakiler, ileride halk düşmanı olabilecekleri düşüncesi ile elli kadar çocuk da dahil olmak üzere hepsi öldürüldüler.

Bir hafta böylece çalışıldıktan sonra bütün işler sona erdi ve katliamcılar istirahat etmeyi düşünebildiler. Devletten ödül almaya hak kazandıklarına kesin olarak inanıyorlardı. Bu inanç ile hükümetten ödül istediler; daha gayretli olanlar madalya bile istedi.

1871 Komün tarihi buna benzer pekçok olaylarla doludur. Kitlelerin büyümekte olan nüfuzu ve hükümetlerin bu nüfuz önünde eğilmeleri, daha bunlardan birçoklarını hazırlayacaktır.

Üçüncü Bölüm

Cinayet Mahkemesi Jürileri

Bütün hâkimler sınıfım burada incelemek mümkün olmadığından, onların en önemlisi olan cinayet mahkemesi hâkimleri üzerinde duracağım. Bunlar isimsiz (anonyme) ve türdeş olmayan kitlenin iyi bir örneğidir. Yönlendirmeye elverişlilik, önderlerin etki ve nüfuzu gibi özellikler bu toplulukta da bulunur. Bunları incelerken topluluk psikolojisini bilmeyenlerin düşebilecekleri yanlışlıkların dikkate değer örneklerini görme fırsatı bulacağız. Bu hâkimler, öncelikle verilen kararlar bakımından, bir kitleyi oluşturan çeşitli unsurların zihinsel seviyelerine zayıf bir delil teşkil ederler. Tamamıyla teknik olmayan bir mesele hakkında oylarım vermek üzere davet edilen bir danışma meclisinde zekânın hiçbir rol oynamadığını gördük. Bilim veya sanat adamlarından kurulu bir meclisin, genel konular hakkındaki kararları, duvarcılar meclisinin vereceği kararlardan pek farklı olmaz. Çeşidi dönemlerde hükümet idareleri jüriyi oluşturacak kimseleri dikkatle seçiyordu ve bunları profesörler, edebiyatçılar, memurlar gibi aydınlar arasından topluyordu. Halbuki bugün jüriler, küçük atölye patronları ve memurlardan oluşmaktadır. Şimdi, uzman gazetecilerin hayretlerine rağmen istatistikler kanıtıyor ki, jürilerin, oluşum tarzı nasıl olursa olsun, verdikleri kararlar daima birbirinin

aynıdır. Jüri kuruntuna karşı hiç de sempatileri bulunmayan hâkimler dahi bu hususun doğruluğunu onaylamışlardır. Eski bir cinayet mahkemesi başkanı olan Berard Des Glajeux, “Hâtıralar” İsimli eserinde bu konu hakkında şöyle yazmıştır:

“Bugün jüri seçimleri gerçekte belediye üyelerinin elindedir. Onlar kendi arzularına göre, makama bağlı olarak birtakım siyaset ve seçim hesaplarına göre istediklerini seçtirirler. Bunların birçoğu, daha önce seçilmemiş olan küçük tüccarlarla bazı dairelerde çalışan memurlardır, ister düşünce, ister meslek bakımından olsun, birbirinden farklı olan bu kişiler hâkimlik rolünü icra etmek üzere bir araya geldiklerinde, birbirleri ile aynı karakteri gösterirler. Bunların birçoğu, bu işte acemi ve fazla iyi niyet sahibi basit mevki insanları olduklarından, jürinin ruhu değişmemiştir; verilen kararlar eskilerinin aynıdır”

Sınıfların ve kitlelerin psikolojilerini iyi bildiğimden, haksız olarak bir cinayete suçlandığım takdirde, yargılamamın hâkimlerce değil jüri heyeti tarafından yapılmasının daha iyi olacağına inanıyorum. Suçsuzluğumu kanıtlama şansına, jürilerin bulunduğu bir mahkemede daha fazla sahip olacağını sanıyorum. Hakimlerin gücünden korkalım, fakat bazı sınıfların gücünden daha fazla korkalım. Kitlelerin bazısı ikna edilebilir, fakat sınıflar asla...

Dördüncü Bölüm

Seçmen kitleleri

Seçmen kitleleri, yani bazı hizmetleri görmeye memur edilecek kimseleri seçmeye davet edilen kimseler, aynı türden olmayan kalabalıklardan oluşurlar. Fakat bunlar çeşitli adaylar arasından birini seçmek gibi belli bir nokta üzerinde durduklarından, bunlarda daha önce belirtmiş olduğum karakterlerin ancak bazısı görülebilir. Bunların taşıdıkları nitelikler; zayıf oranda düşünme ve yorumlama yeteneği, eleştiri yokluğu, çabuk öfkelenme ve basitliktir. Bunların kararlarında önderlerin nüfuzu ve yukarıda sayılan faktörlerin rolü bulunur; iddia, tekrar, nüfuz, yayılma.

Bunların nasıl kandırıldıklarını araştıralım, en başarılı metodlarla onların psikolojilerini öğrenmiş olacağız.

Adayın sahip olması gereken niteliklerin başlıcası nüfuz ve itibardır. Kişisel nüfuz ancak servetle sağlanabilir. Zekâ ve hatta dehâ bile başarı faktörü değildir.

Nüfuza sahip olmak ve tartışmaya girişmeden kendini kabul ettirmek, aday için temel şarttır. Özellikle işçi ve köylülerden oluşan seçmenler, kendilerini temsil etmek üzere kendi aralarından birini nadir olarak seçerler. Çünkü bu kimselerin onlar üzerinde nüfuzu yoktur. Kendilerine eşit, kendileri gibi olan bir kimseyi ancak bazı sebeplerle, örneğin işçilerin her gün

emrinde çalıştıkları ve bir süre ona hâkim olacakları hülyasıyla üstün bir adamın başarısına engel olmak gibi bir sebepten dolayı seçerler.

Fakat adaya yalnız nüfuz da yetmez. Seçmenler düşüncelerinin beğenildiğini, gururlarının okşandığını görmek isterler. Aday olan kimse, seçmenlerini her fırsatta övmeli ve en olmayacak şeyleri vaad etmekten çekinmemelidir, işçilerin karşısında patronlarını alabildiğine küçük düşürüp aşağılamamalıdır. Rakip adaya gelince, onun ne rezil bir kimse olduğunu, işlediği birçok kötülüklerin herkesçe bilindiğini, iddia, tekrar ve yayılma yoluyla ortaya koyarak seçmenler karşısında itibarını zedelemelidir. Bu durumu kanıtlamak için delil aramaya da gerek kalmaz. Eğer rakip olan aday kitle psikolojisini iyi bilmiyorsa, kendisine karşı kullanılan iftiralara, o iftiralar oranında sözler sarf edeceği yerde, birtakım delillerle karşılık vererek savunmaya geçerse, o andan itibaren kazanma şansını kaybetmiş olur.

Adayın yazılı programındaki vaatler kesin olmamalıdır. Çünkü karşıtları o vaatleri kendisine karşı bir silâh olarak kullanabilirler. Buna karşılık, sözlü olarak açıklanan program da abartılı olmamalıdır. Her türlü iyileştirme vadeleri rahatlıkla verilebilir. O an için biraz abartılı da olsa bu vaatler seçmenler üzerinde etkili olur, aynı zamanda gelecek için de bir taahhüde bağlanılmış olmaz. Görülen odur ki, seçilen kimsenin alkışlanan ve beğenilen programını nasıl gerçekleştirdiği noktası ürerinde hemen hiçbir seçmen durmaz.

Açıkladığımız bütün kandırma metodlarını burada buluruz. Kelimelerin ve formüllerin önceden göstermiş olduğumuz büyüleyici gücünü, nüfuzunu burada da görürüz. Kelimeleri ve formülleri, yerinde kullanmasını bilen bir konuşmacı, kitleleri istediği yöne doğru yöneltebilir. Lanetli sermaye, sefil sömürücüler, mükemmel işçiler, servetlerin kamulaştırılması., gibi sözler, biraz aşınmış olmakla birlikte daima aynı etkiyi gösterirler.

Bu türlü tartışmaların belirli bir seçmen sınıfına özgü ve onların toplumsal düzeylerinin gereği olduğunu sanmayalım. Aydın kimselerden oluşsa da, her anonim toplantıdaki tartışmalar hemen hemen aynı şekli alır. Kitle halinde bulunan insanların eşit bir zihinsel düzeye sahip olduklarını ye her zaman böyle bir duruma rastlayabileceğimizi daha önce açıklamıştım. Örnek olarak tamamıyla öğrencilerden oluşan bir toplantı hakkındaki haberi aktarıyorum:

“Program ilerledikçe gürültü arttı. Sözü kesilmeden, tek bir konuşmacının iki cümle söyleyebilmiş olduğunu sanmıyorum. Bir köşeden öteki köşeye her an bağırımlar gidip geliyor veya aynı anda her kafadan bir ses çıkıyordu. Bu arada alkışlar, ıslıklar duyuluyor, dinleyenler arasında tartışmalar oluyordu. Eldeki bastonlar tehditle savruluyor, sık sık döşemeye vuruluyordu. ‘Haydi kapı dışarı!’, ‘Haydi kürsüye’ gibi...

“Kasırgalarla nasıl tartışmaya girilemezse, kitlelerin dogmalarıyla da öylece tartışmaya girilmez. Vaktiyle Hristiyan dogmalarının sahip olduğu güce bugün de ‘genel oy’ dogması sahip bulunmaktadır. Nutuk atanlar, yazarlar, vaktiyle XIV. Louis’in görmemiş olduğu bir saygı ve övgü ile ondan söz ediyorlar. Genel oy dogması üzerinde de yalnızca zamanın etkisi vardır. Bu dogmayı sarsma teşebbüsünde bir yarar yoktur ve bu yararsızlık onun lehinde olan görünürdeki delillerin çokluğu ile orantılı bulunur. Bu hususta Tocquville şöyle der:

“Eşitlik zamanlarında insanlar benzer olmaları nedeniyle birbirine inanmazlar. Fakat bu benzeyiş ve eşitlik, onlara kamuoyunun verdiği karara karşı sonsuz bir güven uyandırır. Çünkü hepsi aynı bilgi aydınlığına sahip olduklarından, bir toplumda gerçeğin çoğunluk tarafından bulunamayacağına ihtimal vermezler.”

Şimdi, oy verme hakkını sadece belli bir kültür ve bilinç düzeyine sahip insanlara vermekle, genel oy metodunun iyileştirileceği düşünülebilir mi? Bunu bir an için bile kabul edemem. Bunu kabul etmeyişimin sebebi, yukarıda belirttiğim gibi, bir araya geliş şekilleri her ne olursa olsun, kalabalıklarda insanların zihniyetleri düşük düzeydedir. Tekrar ediyorum, insanlar topluluk halinde daima birbirine eşitlenirler. Genel sorunlar üzerindeki kırk akademisyenin oyu, kırk bakkalın oyundan daha isabetli değildir. O kadar eleştirilen genel oy yöntemi yerine, örneğin imparatorluğun yeniden kurulması konusu yalnız bilim adamları ve aydınlardan oluşan bir ekibe verilse, sanmıyorum ki bunların oylarının sonucu öncekilerden daha farklı olsun. Bir kimsenin Yunanca ve matematik bilmesi, mimar, doktor, veteriner, avukat olması; ona duygusal konularda ayrı bir ışık vermez, sezgi kazandırmaz. Bizim ekonomistlerimizin çoğu akademisyen profesörlerdir ve çok iyi eğitim görmüşlerdir. Bununla birlikte, onların tek bir konu hakkında-örneğin sübvansiyon hakkında- düşünce birliğine vardıkları görülmüş müdür? Birçok bilinmezle dolu sorunlar karşısında duygusal mantığın etkisi altında bütün cehaletler eşitlenir.

Eğer seçim kurulunu yalnız kafaları ilimle dolu kimseler oluşturmuş olsaydı, onların oyları, bugünkü seçim kurullarının oylarından daha isabetli olmazdı. Onlar da duygularına uyar ve partilerinin istediği gibi hareket ederlerdi. Bu durumda da şimdi yaşadıklarımızdan daha az sorunumuz olmazdı. Üstelik çeşitli sınıfların baskısı altında kalırdık.

İster genel, ister dar şekilde olsun, hükümetin başında bir Cumhurbaşkanı veya hükümdar bulunsun; Fransa’da, Belçika’da, Yunanistan’da, Portekiz’de veya İspanya’da yapılsın, kitlelerin oyu her yerde birbirine benzer sonuçlar verir ve çoğu defa o milletin ortalama ruhunu gösterir. Bu ortalama, her kuşakta hemen hemen eşit olarak bulunur.

Milletlerin hayatında kurumlar ve hükümetler zayıf bir rol oynarlar. Milletler, atalardan süzülerek gelen genetik özelliklerin yönlendirmesiyle hareket ederler, bu ruhla yönetilirler.

Millet ruhu ve günlük ihtiyaçlarımız, arasındaki bağıntı...

İşte, bugünümüze ve geleceğimize hükmeden güçler bunlardır.

Beşinci Bölüm

Parlamento Toplantıları

Parlamento rejimi bütün modern uygar milletlerin ideallerini oluşturur. Psikolojik bakımdan hatalı olmasına rağmen, genellikle kabul gören bir düşünceye göre; bir yerde toplanan birçok adam, belli bir konu hakkında doğru ve yerinde kararlar vermeye, sayıca az olan adamlardan daha fazla yatkındırlar.

Kitlelerin genel karakterlerini parlamentolarda da aynı şekilde buluruz,; düşüncelerdeki, basitlik, çabuk sinirlenme, telkine yatkınlık, duygularda abartma, önderlerin güçlü nüfuzu. Fakat özel oluşumları bakımından parlamento toplantıları bazı farklar gösterir ki, biraz sonra açıklayacağız.

Parlamento toplumlari telkin edilmeye oldukça yatkındırlar. Her zaman olduğu gibi bu telkin, nüfuz hâlesiyle çevrili önderler tarafından yapılır. Bununla beraber, parlamento toplumlarında telkine yatkınlığın açık sınırları vardır ki, bunların belirlenmesi gerekir.

Yerel önemi bulunan bütün konular hakkında bir meclis üyesinin her biri, sabit, değişmez ve hiçbir aksi delilin sarsamayacağı düşünceler taşır. Bir Demosthen gelse de bütün dil açıklığı ile güzelce konuşsa, yine de önde gelen seçmenlerin isteklerinde olan “korumacılık” ve “şarapçıların ayrıcalıkları” gibi sorunlar hakkında bir milletvekilinin düşüncesini asla değiştiremez. Çünkü seçmenlerinin önceden kendine yaptığı telkinleri, sonradan yapılabilecek bütün telkinleri yok edecek kadar güçlüdür.

Bir bakanın düşürülmesi, yeni bir vergi konulması gibi genel sorunlar hakkında ise düşüncelerdeki sabitlik ortadan kalkar ve önderlerin telkinleri etkiye başlar. Fakat bu etki basit kitlelerde olduğu gibi değildir. Her partinin bazen aynı nüfuza sahip önderleri vardır. Bu nedenle, bir milletvekili birbirine karşı telkinler arasında oldukça tereddüt içinde kalır. Parlamentoların bir çeyrek saat ara ile birbirinin karşıtı oylar vermesi veya bir yasaya, adeta o yasayı yürürlükten düşüren yeni bir madde eklenmesinin sebebi budur. Örneğin, işçisini kendi seçmek ve gerekirse onu işten çıkarmak hakkım sanayiciden kaldırdıktan sonra! bu hakkı tanıyan bir yasa değişikliği gibi...

İşte bunun içindir ki, her mecliste üyelerin bir kısmı sabit düşünceli, diğerleri kararsızdır. Aslında genel sorunlar daha çok olduğundan, kararsızlık egemendir. Bu kararsızlık, seçmenlere

yanamama korkusu ile birlikte liderler tarafından gelen telkinler arasında bir denge kurma kaygısından doğar.

Bu durumda, henüz kesin karara varılmış düşünceler bulunmayan bir meclisteki tartışmalara hâkim olanlar, hiç şüphe yok ki, liderlerdir. Grup başkanı adı altında her memlekette bulunan liderlerin bir gereksinimi karşıladığı açık görünen bir durumdur. Onlar, meclislerin gerçek hâkimleridir. Kitle halinde bulunan insanlar, bu gibi liderlerden vazgeçemezler. Bunun içindir ki, meclisin oyları genellikle bir azınlığın düşüncelerini temsil eder.

Tekrar edelim ki, liderler düşünceleriyle daha az, nüfuzlarıyla daha fazla etki bırakırlar. Herhangi bir sebeple onlar bu manevi nüfuzlarını kaybettiklerinde, artık düşünce aşılama ve etki etme güçleri de kalmaz.

Liderlerin bu nüfuzları kişiseldir, ne unvanlarına ne de şöhretlerine bağlıdır. M. Jules Simon, kendisinin de üyelerinden olduğu 1848 meclisindeki büyük şahsiyetlerden söz ederken şu hayret verici örnekleri gösterir:

“Bütün bir hükümdarlık gücüne sahip olmadan iki ay önce Louis Napoleon bir hiçti. Victor Hugo da kürsüye çıktı; fakat bir başarı kazanamadı. Felix Pyat’yı dinledikleri gibi onu da dinledilerse de pek o kadar alkışlamadılar. Felix Pyat’dan söz ederken Vaulabelle bana şöyle diyordu: “Onun düşüncelerini sevmem; fakat o büyük bir yazardır ve Fransa’nın en kuvvetli hatiplerindendir.” Edgar Quinet gibi ender bir zekâ hiç itibar görmedi. Meclise girmeden önce büyük şöhreti vardı; fakat mecliste bir hiç haline geldi. Siyaset meclisleri, dâhilerin yeteneklerini en az gösterebilecekleri yerlerdir; orada, zamana ve mekâna uygun zekâlar itibar görür ve vatana değil, partilere hizmet eden kazanır. 1848’de Lamartine’e, 1871’de Thiers’e karşı hemen elde edilmesi zorunlu çıkarlar dolayısıyla saygı ve hürmet gösterildi; tehlike geçince kendilerine karşı minnet duygusundan, hem de korkudan kurtuldular.

Bu parçayı, bize yaptığı açıklamalardan dolayı değil, anlattığı olaylar bakımından önemli buldum. Çünkü bunlar aşağılık bir psikolojiyi ortaya koymaktadır. Bir kitle, ister vatana ister partiye hizmet etmiş olsun, liderlerine tâbi oldu mu kitle olma karakterini kaybeder. Kitleler, önderlerinin nüfuzları altında kalırlar, fakat ne minnet ne de çıkar duyguları hareketlerine yön verir.

Yeteri ölçüde nüfuza sahip bir lider, mutlak denecek kadar bir güç kazanır.-Uzun yıllar boyunca prestiji sayesinde çok büyük etkileri olan bir milletvekilinin, bazı ekonomik sorunlardan ötürü âni denecek kadar kısa bir zamanda nüfuzunu kaybettiğini biliyoruz.! Oysa, onun bir işaretiyle kabineler düşerdi. Bir yazar, bu kimsenin hareket ve etki derecesi hakkında şöyle der;

“Tonkin’i gerçek değerinin üç misli fiyatla satın almamız; Madagaskar’da kararsız bir halde kalmamız; Aşağı-Nijerya üzerinde koca bir imparatorluk kurmak mümkün iken kendimizi bundan mahrum bırakmamız; Mısır’da elde etmiş olduğumuz üstünlüğü kaybetmemiz bu M.G.’nin yüzündendir. Onun teorileri bize Birinci Napolyon’un felâketlerinden daha fazla toprak kaybettirdi.”

Böyle bir liderden daha fazla bir şey istenmezdi. Şüphesiz ki, bize çok pahalıya patladı; fakat nüfuzunun büyük bir kısmı, sömürgeler konusunda şimdi hiç de öyle olmayan o zamanın toplum düşüncesine uyması idi. Bir lider, toplum düşüncesine nadiren üstün gelir. Lider, çoğu defa onun hatalarını kabul eder.

Liderlerin kandırma araçları, nüfuzlarından sonra birçok defa saydığımız faktörlerdir. Bu faktörleri ustaca kullanmak için, hiç olmazsa bilinçsiz bir şekilde kitlelerin psikolojisine dikkatle bakmalı, ona nasıl bitap edileceğini bilmeli ve özellikle kelimelerin, formüllerin ve tasvirlerin büyümlü etkileri hakkında kuşatıcı bilgilere sahip olmalıdır. Güçlü iddialardan ve kısaltılmış muhakemelerle dplu tasvirlerden oluşan özel bir konuşma yeteneği kazanmalıdır. Bu tür güzel konuşma örneklerine parlamentoların hemen hepsinde ve bu arada İngiliz parlamentosunda da rastlanır.

İngiliz filozofu Main şöyle diyor:

"Oldukça zayıf genel düşünceler ortaya koyan sert mizaçlı kimseler arasındaki tartışmaları Avam Kamarası görüşmelerini yazan gazetelerde her zaman okuruz. Saf bir demokrasi üzerine bu tür genel formüller büyük etki oluşturur. İyice araştırılmamış ve araştırılma değeri olmayan genel düşünceleri etkili sözlerle bir kitleye kabul ettirmek her zaman bu tür metodlar vasıtasıyla olacaktır.”

Önderler için inanılmaz derecede abartmalara düşmekte yarar vardır. Demin bir cümlesini almış bulunduğum hatip, büyük protestolara meydan vermeksizin, banker ve papazların, bomba atanlara ücretli yardımcılar bulduklarını; büyük mâl! şirket müdürlerinin, anarşistlerin lâıyk oldukları aynı cezayı hakettiklerini ileri sürebilirdi. Bu gibi yollar, kitleler üzerinde her zaman etkili olur. İddia hiç de gereğinden fazla tehdit savurucu olamaz. Hiç bir şey, dinleyenleri bunlar kadar yatıştıramaz. Protesto etmekle, hain ya da suç ortağı sayılmaktan korkarlar. Demiri, söylüyordum, bu özel belâgat, bütün meclisler üzerine hâkimiyet sağlamış ve bunalım zamanlarında da belâgat sahiplerinin sayısı artmıştır. Büyük Devrim hatiplerinin söylevlerini okumak bu bakımdan çok zevklidir.

Cinayeti aşağılamak, erdemi yükseltmek için her an birbirlerinin sözlerini kesmeye kendilerini zorunlu sanıyorlardı. Sonra dayatmacılara küfürler savuruyor, ya özgür olmaya ya

da ölmeye yemin ediyorlardı. Mecliste bulunanlar ayağa kalkıyor, coşkun alkışlar başlıyor, sonra da sakin sakin oturuluyordu.

Önderler bazı defa zekî ve bilgili olabilir, fakat bu durum onun için genellikle faydalı olmaktan çok zararlıdır. Olaylar arasındaki girildiği göstererek açıklayan ve anlatan zekâ, insanı merhametli kılar, yeni bir düşünceyi yayan önderler için gerekli şiddet ve hiddet zekâ köreltir. Her dönemin, özellikle devrimin eri büyük önderleri çok dar kafalı olmalarına rağmen büyük etkiler göstermişlerdir.

Bunlardan en meşhuru olan Robespierre'in söylevleri çoğu kez disiplinden uzaktır. Bu güçlü diktatörün büyük rolünün akla uygun düşecek hiçbir izahını bu söylevleri okurken bulamazsınız.

İyi delillerle dolu bir söylevi önceden hazırlayarak meclise gelen herhangi bir konuşmacı, meclis tarafından dinlenme şansına bile sahip değildir. Eski bir milletvekili olan M. Descubes, prestiji olmayan bir meclis üyesinin durumunu şöyle anlatmıştır:

“Kürsüye çıktığında, çantasından bir dosya çıkarır, kağıtları düzgün bir şekilde önüne yayar ve kendine güveni tam bir edâ içinde söze başlar. O halinde kendisinin bağlı bulunduğu düşünceyi dinleyenlerin ruhuna sindirmeyi başaracak bir övünme tavrı vardır. Delilleri tartmış, tekrar tekrar doğrulatmıştır; haklı olduğundan emindir. Ortaya koyduğu gerçeklere karşı direnmek boşunadır. Tamamıyla haklı olduğuna ve meclistekilerin de gerçek önünde boyun eğmeye hazır bulduklarına emin bir halde söze başlar. O anda, meclis salonunda birtakım gürültüler duymaya başlar ve buna şaşırır. Nasıl oluyor da bu sözler sessizlik içinde dinlenilmiyor? Bu genel dikkatsizlik nedir? Birbirleriyle konuşan bu kimseler acaba ne düşünüyorlar? Hangi zorunlu sebeple şu milletvekili salondan çıkıyor? Can sıkıntısı yüzünden bellidir, kaşlarını çatar ve duraklar. Meclis başkanının cesaret verici sözleriyle tekrar konuşmaya başlarsa da, dinleyenlerin sayısı azalmaya devam eder. Bu kez sesini biraz daha yükseltir, bocalar ve etrafındaki gürültü de artar. Artık kendi sözünü kendisi de işitmez olur, tekrar susar. Fakat böyle susunca da “yeter ” seslerinin yükseleceğinden korkarak bu kez daha kuvvetli konuşmaya başlar; gürültüler ise artık dayanılmaz hale gelir.,?”

- Fakat heyecanlı bir duruma gelen parlamento meclisleri, türdeş olmayan halk kitlelerinin düzeyine düşer ye duygulan da çok abartılı bir nitelik kazanır. Bunlarda kahramanca olduğu kadar zalimce hareketler de görülür. Kişiler kendilerini kaybederler ye kişisel çıkarlarına taban tabana zıt kararlar lehine oy kullanırlar.

İdealinin yavaş yavaş sönmesiyle, ırk; düzenini, birlik ve gücünü oluşturan bütün unsurları da kaybeder. Birey, kişiliği ve zekâsı ile büyüyebilir. Fakat aynı ırkın kollektif bencilliği yerine, karakterinin silinmesi ve uygulama yeteneğinin azalmasıyla birlikte bireysel bencilliğin

gelişmesi yer alır. Bir birlik, bir blok teşkil etmiş olan ulus, nihayet, aralarında bağlantı olmayan, bir süre geleneklerin ve kuramların zoruyla yoluna devam eden bireyler yığını haline gelir. İşte o zaman, çıkarları ve yönelimleri farklı olan, aralarında ayrılık bulunan, kendilerini yönetmekten âciz insanlar, en küçük işlerinde dahi yönetilmeyi beklerler. O zaman devlet, yutucu nüfuzuyla işe başlar.

Eski idealin kesin olarak kaybolmasıyla, ırk nihayet ruhunu da kaybeder. O artık bireylerinin arasında bağlantı olmayan bir insan sürüsüdür ve başlangıç noktasında ne idiye tekrar o duruma gelmiştir; bir kitle olmuştur. O zaman kitlenin dayanıksız ve yarınsız bütün karakterlerini gösterir. Uygarlığın artık hiçbir köklü değeri kalmaz ve tamamen tesadüflerin oyuncuğu haline gelir. Orada artık ayak takımı egemen olup yönetmeye başlar ve barbarlar etrafı sararlar. Bu halde dahi geçici uygarlık parlak gibi görünür. Çünkü uzun ve görkemli bir geçmişin yarattığı dış görünüşünü korur. Fakat gerçekte hiçbir şeyin dayanak sağlayamayacağı, ilk fırtınada çökecek olan çürümüş bir binadan başka bir şey değildir.

Bir ideali takip ederek barbarlıktan uygarlığa geçmek, sonra bu ideal gücünü yitirince çözülmek ve ölmek... işte bir milletin hayat çemberi bundan ibarettir.